

FIETSEXCURSIE DIRK ROOSENBURG EN LIAG

3 september 2021

door: Niek van Vugt

Het was eindelijk weer eens mooi zomerweer en dus de geschikte dag om met bijna 20 deelnemers door Den Haag te fietsen.

We zijn gestart op zo ongeveer het hoogste punt van Den Haag, bij architectenbureau PRO aan de Kerkhoflaan. Hier staat het eerste werk van de jonge architect Dirk Roosenburg, die toen net het architectenbureau van Berlage had verlaten om zijn eigen praktijk te beginnen. Het huis wordt nu bewoond door architect Hans van Beek, die in de 70 er jaren de kans heeft gekregen om dit huis en het bijbehorende voormalige schildersatelier en later architectenbureau van Dirk Roosenburg te kopen om daar zijn Atelier Pro te huisvesten.

We worden hartelijk ontvangen door Dorte Kristensen nu architect/directeur van Atelier PRO. We krijgen een rondleiding door het architectenbureau dat in de loop van de jaren in verschillende fasen ondergronds is uitgebreid waarbij de prachtige tuin gespaard bleef. Dankzij de ligging op een duin en het grote hoogteverschil in het terrein hebben de verschillende ruimten van het architectenbureau toch veel daglicht en uitzicht op de tuin. Een fraai voorbeeld van intensief bouwen en dubbelgrondgebruik in een stedelijke omgeving.

Hans van Beek laat ons daarna het duidelijk op Frank Loyd Wright geïnspireerde huis zien dat hij samen met zijn vrouw Karin liefdevol gerestaureerd heeft. Het was zo fijn toeven in de prachtige tuin en genieten van de rust op dit verborgen juweeltje, dat Thomas Bögl van LIAG ons met moeite weer op de fiets kreeg om de tocht langs werk van Roosenburg en LIAG te vervolgen.

Als eerste bezochten we de villa Windekind aan de statige Nieuwe Parkweg. Helaas laten de huidige bewoners niemand binnen, want de plattegronden en vooral ook de doorsnede die Thomas liet zien beloofden een prachtig interieur. De villa was ontworpen voor politiecommissaris van 't Sant, die een belangrijk adviseur van Koningin Wilhelmina was. In de oorlog was het geconfisqueerd door de Duitse Bezetters, maar dat doet niets af aan de schoonheid van deze stadsvilla. Het opvallende straalvormige overstek van het flauw hellende zadeldak zullen we nog terugvinden in het volgende werk van Dirk Roosenburg: het voormalige Ministerie van Verkeer en Waterstaat dat oorspronkelijk gebouwd is als het hoofdkantoor van KLM. Het indrukwekkende standbeeld van Plesman getuigt daar nog van. Thomas Bögl probeert, met gevaar voor eigen leven, veel uit te leggen terwijl wij aan de rand staan van een hele drukke rotonde. Ook hier kunnen we niet meer naar binnen omdat het complex op dit moment verbouwd wordt tot appartementen. Het gebouw is in twee fasen gebouwd en heeft 4 vleugels. Bijzonder is dat het gebouw metselwerk gevels heeft die een staalskelet verbergen dat optimale flexibiliteit in het gebruik geeft, hetgeen uiteraard goed van pas komt bij de huidige transformatie. Op de vijfde verdieping was de bedrijfskantine met een mooie wandschildering van Eppo Doeve. In die ruimte werd in 2005 de inmiddels uitverkochte monografie van Dirk Roosenburg gepresenteerd, maar dat terzijde.

We fietsen verder naar de Carel van Bylandtlaan waar het internationale hoofdkantoor van de Royal Dutch Shell staat. Ook dit gebouw kan om veiligheidsredenen niet van binnen bezocht worden. Dirk Roosenburg heeft hier op de hoek met de Oostduinlaan in de vijftiger jaren een kantoor ontworpen voor de BPM (Bataafse Petroleum Maatschappij) de voorloper van het huidige Shell concern. Dit kantoorgebouw met een betonskelet en gevels van geglazuurde baksteen in travertijn kaders wordt binnenkort helaas gesloopt voor een "efficiënter" kantoorgebouw voor Shell. In de negentiger jaren heeft LIAG samen met SOM uit de VS een opmerkelijk kantoorgebouw gemaakt voor Shell als uitbreiding van het inmiddels tot Rijksmonument verklaarde oude gebouw van de gebroeders

Nieuwerkerken. Maarten Grasveld , architect en oud directielid van LIAG (hij is de G in de naam) geeft een toelichting waarbij hij de rol van de architect als initiatiefnemer aanstipt. Omdat de gemeente Den Haag van plan was het gebied aan de Carel van Bylandtlaan voor woningbouw te bestemmen heeft hij Shell getipt dat dit de laatste gelegenheid was om hun kantoor uit te breiden. Het imposante gebouw heeft kantoren die rond 5 atria liggen, voor die tijd was dat redelijk uniek. Het gebouw geeft uitdrukking aan de belangrijkheid van de multinational , bijvoorbeeld door de hoge middenpartij boven de entree waar op de bovenste verdiepingen zeer expressief de directie is gehuisvest, maar presenteert zich ook bescheiden naar de Haagse omgeving. Niet in het minst doordat de gevels vooral van zacht oranje metselwerk zijn voorzien. De notulist verteld nog aanvullend over zijn bijdrage aan deze steeds weer veranderende Shell Campus. In deze tijd van Climat Change is de urgentie om van de fossiele energie over te gaan op duurzame energiebronnen groter dan ooit. De vraag werd gesteld of je dan nog wel voor de grootse producent van olie en gas moet samenwerken.

Op naar het volgende project : de uitbreiding van het provinciehuis van Zuid Holland. Vlak na de opdracht voor het Shell hoofdkantoor heeft Maarten Grasveld , dankzij de ervaring die hij had opgedaan in het samenwerken met een Amerikaans architectenbureau, de Europese aanbesteding voor het provinciehuis gewonnen samen met Kohn Pedersen Fox. Ook hier wordt een groot kantoorvolume zorgvuldig ingepast in de Haagse omgeving. Om zo veel mogelijk kantoorruimte te kunnen maken is het gebouw als een golvende wimpel om een mooie binnenplaats gedrapeerd. De voorover hellende gevels aan de buitenzijde krijgen een expressief hoogtepunt op de hoek van de Zuid Hollandlaan en de Koninginnegracht. Ook dit gebouw is alweer aan een nieuwe fase toe.

Als laatste project staat de inrichting van de 2 verdiepingen voor het Voedingscentrum aan de voorname Bezuidenhoutseweg op het programma. Thomas Bögl legt uit dat deze Europese aanbesteding niet alleen het ontwerp betrof , maar ook de aannemersrol en het beheer voor de volledige huurperiode. Dit alles voor een vastgesteld budget. Een behoorlijke uitdaging voor een architectenbureau die LIAG heeft durven aannemen dankzij het vertrouwen dat zij hebben in de directie van het Voedingscentrum. Dit circulaire ontwerp heeft een uiterst aangename werkomgeving opgeleverd. Slimme oplossingen hebben er bijvoorbeeld voor gezorgd dat er voor de uitvoering geen bouwlift nodig was : alle meubels zijn in kleine modules gemaakt zodat ze in de personenlift naar boven gebracht konden worden en ook het beton dat uit de vloer gesloopt was om de ruimtelijke verbinding tussen de twee verdiepingen te realiseren is in kleine brokken afgevoerd. De meeste materialen zijn tweedehands, zo komen de tapijttegels bij het UWV vandaan, het multiplex voor de kasten zijn overgebleven van een keukenfirma beursstand en verschillende deuren komen gewoon uit afvalcontainers. Heel interessant dat de veranderende rol van de architect ook leidt tot het stofzuigen voor de openingsceremonie.

Tijdens de borrel heeft architect Carina Norregaard van LIAG een presentatie gehouden over LIAG. Steekwoorden waren daarbij : Liefde, Innovatie, Architectuur en Geluk. Bij de oprichting van het architectenbureau door Dirk Roosenburg bestond het bureau , getuige een oude foto, nog uit mannen in pak en stropdas waartussen een vrouw die of secretaresse was of de vrouw van een van de directeuren. Nu zijn er evenveel vrouwen als mannen en is de samenstelling heel erg internationaal. Elke 10 jaar wordt de directie aangevuld met een jonge architect en dat staat nu weer te gebeuren. Thomas Bögl was de dertiende in lijn. Wie de volgende wordt zal binnenkort bekend worden.

Er ontstaat een levendige discussie over hoe waardevol en moeilijk het voortzetten van architectenbureaus als LIAG en bv Broek en Bakema is. Ook wordt aangestipt dat de meeste ontwerpen tot stand komen door een team van ontwerpers en tekenaars en dat die niet altijd de credits krijgen. Het gaat altijd om de big names. De in mei van dit jaar helaas overleden architect

Marina Roosebeek heeft voor Forum 00-POD Beeldig januari 2017 de genealogie van drie Amsterdamse bureaus in beeld gebracht :een interessant schema dat inzicht geeft in hoe uit grote bekende architectenbureaus een nieuwe generatie succesvolle architectenbureaus zijn voortgekomen. Timmy Thio heeft , toen het architectenbureau van de RGD verzelfstandigd werd , een beperkt onderzoek gedaan en geconcludeerd dat geen enkel bureau lijkt op een ander. Het is altijd zeer persoonlijk. Misschien een interessant onderwerp voor een promotieonderzoek : hoe zijn architectenbureaus georganiseerd en wat is daarvan de invloed op de architectuur en de ontwikkeling van ons vak.

LIAG heeft een belangrijk deel van het archief aan het NAI/Nieuwe Instituut gegeven. De discussie ging vervolgens over de toegankelijkheid van dit archief voor de schenkers en het publiek. En wat het NAI er mee doet en van plan is. Misschien moet AetA een excursie naar het NAI/nieuwe Instituut organiseren over dit onderwerp.

Namens AetA dankt Xander onze rondleiders met veel lof en bloemen.

Met nog een drankje hebben we deze zeer geslaagde fietsexcursie beëindigd , met dank aan Xander, LIAG :Thomas, Maarten en Carina, Atelier PRO : Dorte en Hans

Niek van Vugt